

KRIEVU-
LATVIEŠU
VĀRDNĪCA

СЛОВАРЬ
РУССКО-
ЛАТЫШСКИЙ

AVOTS

Sastādījis *Harijs Kalniņš*
Mākslinieks *Uldis Baltutis*

ISBN 9984—757—72—2

© «Izdevniecība Avots», 2006
© H. Kalniņš, teksts, 2006
© U. Baltutis, māksl. noform., 2006

PRIEKŠVĀRDS

Vārdnīca domāta tiem, kas mācās krievu vai latviešu valodu, lasa krievu valodā vidēji grūtus tekstus, tulko no krievu valodas latviešu valodā.

Vārdnīcā ietverts ap 30 000 pamatvārdu, kas atspoguļo mūsdienu literāro krievu valodu, kā arī preses un publicistikas leksiku.

Gatavojot vārdnīcu, izmantoti dažādi leksikogrāfiski avoti — krievu valodas skaidrojošās vārdnīcas, divvalodu vārdnīcas, pareizrakstības, pareizrūnas, frazeoloģiskās un citas vārdnīcas.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Словарь предназначен для лиц, изучающих русский или латышский язык, читающих на русском языке тексты средней трудности, переводящих с русского языка на латышский.

Словарь содержит около 30 000 заглавных слов, отражающих современный русский литературный язык, а также лексику печати и публицистики.

При работе над словарём использованы разные лексикографические источники — толковые словари русского языка, ряд двуязычных словарей, словари фразеологические, правописания, литературного произношения и другие.

PAR VĀRDNĪCAS LIETOŠANU

Vispārīgi norādījumi

Visi krievu pamatvārdi sakārtoti alfabēta secībā. Katrs pamatvārds veido patstāvīgu vārdnīcas rindkopu. Regulāri atvasināmie apstākļa vārdi atsevišķi nav doti; vajadzības gadījumā tie ietverti piemēros pie attiecīgajiem īpašības vārdiem.

Kā patstāvīgi pamatvārdi nav doti arī darbības vārdi ar -ся, ja tiem ir tikai ciešamās kārtas nozīme (перечисляться, перечитываться u. tml.). Ja darbības vārdam ar -ся bez ciešamās kārtas nozīmes ir vēl kāda cita nozīme, tad atsevišķos gadījumos parādīta arī ciešamās kārtas nozīme. Piem.:

совмещаться н. I ... 3. *страд. к совмещать.*

Krievu vārdiem, izņemot vienzilbes vārdus un kursīvā iespiesto tekstu, atzīmēts uzsvars. Vienzilbes vārdiem tas parādīts tikai ar kopīgu uzsvaru saistītās vārdkopās.

Vārdu saīsināšana, iekavas, pieņemtās zīmes

Ilustratīvajā daļā pamatvārds, ja tas atkārtojas negrozītā veidā, aizstāts ar sākuma burtu. Piem.:

жадность ж. 1. kāre; alkatība; ж. к деньгám (jālasa: *жадность к деньгám*) ...

Vārda daļa, kas atrodas aiz tildes (~), pievienojama pamatvārdam, ja tas nav sadalīts ar paralēlēm (||), vai pamatvārda daļai, kas ir paralēļu priekšā. Piem.:

дом .. рабóтать на ~у (jālasa: *на дому*) ...

Arāļajās iekavās kursīvā doti skaidrojumi, stāvrakstā — varianti. Piem.:

введение ... 2. (*вступительная часть*) ...

грош ... ~á мѣдного (лóманого) не стóбит (jālasa: *грошá мѣдного не стóбит* vai *грошá лóманого не стóбит*) nav ne plika graša vērts.

Kvadrātiekvās likti fakultatīvie vārdi vai fakultatīvās vārdu daļas. Piem.:

бороздить н. II [iz]vagot (jālasa: *izvagot* vai *vagot*) ...

Homonīmi apzīmēti ar burtu indeksiem. Piem.:

косить^a н. II pļaut;

косить^b н. II šķielēt.

Aiz romba zīmes (◊) doti frazeoloģiski izteicieni, idiomās, sakām-vārdi un parunas.

Stilistiskās norādes un norādes, kas raksturo vārdu lietošanas sfēru

Abās vārdnīcas daļās (gan krieviskajā, gan latviskā daļā) parādīta vārdu piederība pie tā vai cita valodas stila un to emocionāli ekspresīvā nokrāsa (*разг., просм., поэм., презр.; sar., vienk., poēt., niev.* u. c.). Šīs norādes, kur tas nepieciešams, pievienotas arī ilustratīvajiem piemēriem un to tulkojumiem.

Stilistiskie un citi apzīmējumi, izņemot *vienk.* — *просм.*, nav doti izteicieniem, kuri novietoti aiz romba un kuri lielākoties pieder pie sarunvalodas stila.

Vienkāršajiem un saliktajiem terminiem vajadzības gadījumā parādīta to lietošanas sfēra (*геол., мед., муз., тех.* u. c.).

Vārdnīcā lietotās norādes sk. saīsinājumu sarakstā.

Tulkojums

Vārdu atsevišķās nozīmes apzīmētas ar arābu cipariem.

Tulkojumi, kas ir tuvi sinonīmi, cits no cita atdalīti ar komatu. Ja nozīmes atšķirība starp tulkojumiem ir lielāka, tos šķir semikols.

Ne visai tuvi latviešu sinonīmi parasti diferencēti ar skaidrojumiem vai ilustrēti ar raksturīgiem piemēriem.

Skaidrojums, kas precizē tulkojumu, dots tā priekšā. Ja skaidrojumam seko vairāki tulkojumi, tas attiecināms uz visiem šiem tulkojumiem.

Pamatvārdi (arī to atsevišķās nozīmes), kas ārpus konteksta nav pārtulkojami, ietverti vārdkopās, kuras dotas aiz kola ar attiecīgiem tulkojumiem. Piem.:

вѣри || ться н. II безл.: ~тсь с трудом grūti ticēt.

Vārdu gramatiskais raksturojums

Krieviskajā daļā dzimte norādīta vārdiem, kas beidzas ar -ь (конь *м.*, кость *ж.*), vīriešu dzimtes vārdiem ar -а, -я (дѣдушка *м.*, дядя *м.*), kopdzimtes vārdiem (невѣжда *м. и ж.*) un nelokāmajiem vārdiem. Nelokāmajiem vārdiem bez tam pievienota norāde *нескл.* (пальто *ср. нескл.*).

Latviskā daļā dzimte parādīta i-celmiem (sirds *с.*), vīriešu dzimtes vārdiem ar -а (lauva *в.*), kopdzimtes vārdiem (неві́жа *копдз.*) un nelokāmajiem vārdiem. Nelokāmajiem vārdiem bez tam pievienota norāde *nelok.* (kino *в. nelok.*).

Vienskaitliniekiem, kas skaitlī nesaskan ar otrās valodas vārdu, dota norāde *ед.* vai *вск.* Daudzskaitliniekiem un vārdiem, kas parasti lietojami daudzskaitlī, pievienota norāde *мн.* vai *дск.* (пепел *ед. пелні дск.*; черни́ла *мн. тинте вск.*; воро́та *мн. вāрти дск.*

Darbības vārdiem parādīts darbības veids (*н.* vai *с.*) un konjugācija (I vai II). Ja darbības vārds pieder pie abiem veidiem, lietots apzīmējums *н. и с.* (игрāть *н. I, увидѣть с. II, конструировать н. и с. I*).

Безpersonas darbības vārdiem un darbības vārdu attiecīgajām nozīmēm dota norāde (смеркāться *н. I безл.*).

Pārvaldījums (rekcija)

Pārvaldījums parādīts tad, ja krievu vārda tulkojumam vai kādam no tulkojumiem tas ir citāds nekā krievu vārdam. Piem.:

коснūtься с. I (чѣго) skart (ко), aizskart (ко); pieskarties (*кам, pie kā*).

О ПОЛЬЗОВАНИИ СЛОВАРЁМ

Общие указания

Все русские заглавные слова расположены в алфавитном порядке. Каждое заглавное слово даётся в виде самостоятельной словарной статьи.

Наречия, легко образуемые от прилагательных, отдельными заглавными словами не даются; в случае необходимости они приводятся в примерах под соответствующими именами прилагательными.

Самостоятельными заглавными словами не даны также глаголы на -ся, имеющие лишь страдательное значение (перечисляться, перечитываться и т. п.). Если глагол на -ся, помимо страдательного значения, имеет ещё какое-либо значение, то в отдельных случаях приводится также страдательное значение. Напр.: **совмещāтьсѧ н. I ... 3. страд. к совмещāть.**

Русские слова, за исключением односложных слов и курсивного текста, снабжены знаком ударения. Ударение показано лишь в тех односложных словах, которые входят в состав связанных общим ударением сочетаний (нѣ за что, вѣт ещѣ, как снег нā голову и т. п.).

Сокращение слов, скобки, условные обозначения

Если заглавное слово повторяется в примерах в первоначальной форме, оно обозначено начальной буквой. Напр.: **жāдность ж. I.** кāге; алкātйба; ж. к деньгām (читай: жāдность к деньгām) ...

Знак ~ (тильда) заменяет часть заглавного слова, находящуюся слева от разделительной черты (||), или всё слово, если разделительной черты нет. Напр.:

Krievu valodas alfabēts
Алфавит русского языка

Аа	Ии	Рр	Шш
Бб	Йй	Сс	Щщ
Вв	Кк	Тт	Ъ
Гг	Лл	Уу	Ы
Дд	Мм	Фф	Ь
Е(Ē)е(ĕ)	Нн	Хх	Ээ
Жж	Оо	Цц	Юю
Зз	Пп	Чч	Яя

А

- а союз 1.** (при противопоставлении) bet; не завтра, а послезавтра nevis rīt, bet pašit; **2.** (в присоединительном значении) un; он сказал это, а затем ушёл viņš to pateica un pēc tam aizgāja; а потому un tāpēc; а также un arī; kā arī; **3.** (в условном значении) ja; а не знаешь, так не говори! ja nezini, tad nerunā!
- абажур** abazīurs
- абак** арх. abaks
- аббат** abats
- аббатство** (монастырь) abatija
- абзац 1.** (отступ) atkāpe; **2.** (текст между двумя отступами) rindkopa
- абонемент** abonements
- абонент** abonents; (о жениц.) abonente
- абонировать** н. и с. I abonēt
- аборт** aborts
- абортивн** || **ый** биол., мед. abortīvs; ~ые средства abortīvie līdzekļi
- абразивн** || **ый** тех. abrazīvu-; абразивs; ~ые инструменты abrazīvie instrumenti
- абразивы** мн. тех. abrazīvi
- абрикос** aprikoze
- абрис 1.** (очертание предмета) kontūra; **2.** (набросок) kontūrzīmējums; uzmetums; **3.** геод. abriiss; а. съёмки uzņēmšanas abriiss
- абсолютн** || **ый** absolūts; ~ым большинством голосов ar balsu absolūtu vairākumu; а. слух муз. absolūtā dzirde
- абсорбировать** н. и с. I физ., хим. absorbēt, uzsūkt
- абсорбционн** || **ый** физ., хим. absorbācijas-; ~ая способность absorbācijas spēja
- абстрагировать** н. и с. I abstrahēt
- абстрагироваться** н. и с. I 1. abstrahēties; **2.** страд. к абстрагировать
- абстрактный** abstrakts
- абстракция** abstrakcija
- абсурд** absurds
- абсурдный** absurds, aplams
- абсцесс** мед. abscess
- абсцисса** мат. abscesa
- авангард** avangards
- авангардный** avangarda-
- аванпорт** priekšosta
- аванпост** priekšpostenis
- аванс** avanss; выдать а. izsniegt avansu; получить а. saņemt avansu
- авансировать** н. и с. I avansēt